

7848.

1720 115

18.
49
4
4

DISSERTATIONEM PRACTICAM

DE

LEGITIMA

PRINCIPIO-

RVM J. N.

APPLICATIONE

AMPLISSIMÆ FACVLT. PHILOSOPH.
CONSENSV

PVPLICE PROPONIT

PRÆSES

M. JO. SYLVESTER *Weingärtner*

S.S. THEOL. CVLTOR ET COLLEGII AMPLO-
NIANI COLLEGIA TVS

RESPONDENTE

GEORGIO CASPARO *Stieler* ERF.

PHIL. ET JVR. VTR. STVD.

AD DIEM XXV. JAN. A. O. R. M DCC XX.

ERFVRTI

TYPIS JOH. MICH. FVNCK, ACAD. TYPOGR. ADJ.

VIRIS

MAGNIFICIS CONSVLTISSIMIS PRÆ-
NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS PRV-
DENTISSIMIS REIPVBLICÆ
ERFVRTENSIS

DN. CONSVLIBVS

DN. SYNDICIS

DN. PROCONSVLIBVS

NEC NON

RELIQVIS SENATVS AMPLISS.
PROCERIBVS

*SPECTATISSIMIS GRAVISSIMIS PATRONIS ATQVE MÆCE-
NATIBVS MEIS PER OMNEM ÆTATEM*

SINGVLARI PIETATIS CVLTV
PROSEQVENDIS

S.

VIRI

MAGNIFICI CONSVLTISSIMI PRÆNOBILISS. AMPLISS. ;
PRVDENTISSIMI!

XENOPHON, magnus ille Philosophus, nec minor Historicus, cui eloquentia Musæ & apud Atticæ nomen peperit, Rempubli-
cam Persarum tanquam optime constitutam, vel eo nomine com-
mendat, quod vitium ingrati animi, reliquorum matrem non
insecundam, odio plus quam Vatiniano fuerint persecuti, ita quidem,
vt actionem aduersus ingratos intentare, & acerbiori pena eos adscire
nulli dubitauerint. Notatu digna sunt ejus verba Lib. I. de Institut.
Cyr. p. m. 4. ex editione & versione JOH. LEWENKLAU ita se ha-
bentia: Si intellexerint gratiam non referentem, quam possit, in eum
etiam seuerè animaduertunt. Nam ingratos homines inprimis erga
Deos, parentes, patriam, amicos esse negligentes arbitrantur.

Ista animo mecum voluens, eam semper dedi operam, vt grati ani-
mi declarationem significarem erga singulos, quibus beneficia in acce-
ptis tulisse memineram. VOBIS inprimis PATRONI SPECTATIS-
SIMI, vt memorem benefactorum animum præstem, causas habeo
perquam multas, easque non leuiorès, quibus commemorandis si vellem
inhibere, timendum foret, ne plura beneficentiæ argumenta occur-
rent, quam vt singulis gratus posset animus responderè. Ab omnibus li-
cet discessero, silentio tamen minime possum præterire, insigne quod ab-
hinc quatuor annis in me contulistis beneficium, cum pro summa Ve-
stra in me beneuolentia locum mihi in Collegio nostro Amploniano as-
signare, meque in numerum collegiatorum recipiendum, Spectabili Por-
te Cæli DOMINO DECANO, de meliori commendare fuistis dignati.
Quam munificentiam sicut gratissima adhuc recole memoria, neque vn-
quam

DEDICATIO.

quam animo effluere suam; ita primitias has Academicas, tanquam exiguum grata memoria argumentum MAGNIFICIS atque AMPLISSIMIS VESTRIS NOMINIBVS ut inscriberem, tanto arctiori obligationis vinculo me obstrictum credidi, quanto majorem erga studia mea propensionem ex PATROCINIO VESTRO perspexi. Ingratus itaque videri possem, nisi occasione ista testatum relinquerem apud omnes, in quanta reuerentia & existimatione liberalitatis vestrae memoriam habuerim, qua adjutus in eum locum studia mea deduxi, ut praesens specimen MAGNIFICIS VESTRIS NOMINIBVS consecrare potuerim. Neque leuitate aut temeritate quadam me ad scribendum fuisse inductum, vel ex eo solo intelligi potest, quod Leges MAGNI FUNDATORIS nostri, cujus memoria sit in benedictione! a Magistris Porta Caeli, ut legendo & disputando se exercent, studiose requirant, quibus ut morem gererem & Pietas in manes AMPLONII pia memoria, & statutorum religio maxime me obligauit. Quod super est, ut conamina ista Academica leuora, serena fronte, & beneuola manu excipiat, meamque salutem VOBIS porro majorem in modum habeatis commendatam, precibus atque votis meis humillime contendo.

VESTRORVM NOMINVM MAGNIFICORVM
CONSULTISSIMORVM PRÆNOBILISSIMO-
RVM AMPLISSIMORVM PRVDENTISSI-
MORVM

Dabam Erfurti VIII. Calend.
Febr. A. O. R. MDCC XX.

deuotus cliens

M. Joh. Sylvester Weingärtner, SS. Theol.
Cultor & Colleg. Amplon. Collegiatus.

CAPUT I.

DE

JURE NATURALI ET EJUS PRINCIPIO.

Σύνολος Capituli.

- §. I. Homo factus est a Deo ad finem infinitum.
- §. II. Ad hunc finem homo, dirigitur per leges naturales.
- §. III. Quare per solas leges homo dirigi possit?
- §. IV. Duplex Voluntatis Divinae promulgatio: altera per revelationem, altera per res naturales.
- §. V. Posteriori modo leges naturales sunt promulgatae.
- §. VI. Juris naturalis duplex significatio.
- §. VII. Juris naturalis definitio.
- §. VIII. Definitio explicatur.
- §. IX. Leges naturales sunt leges proprie tales.
- §. X. De principio juris naturalis, quod definitur.
- §. XI. Hujus principii natura & Indoles.
- §. XII. Juris naturalis principium statuitur finis rerum.
- §. XIII. Hoc principium requisitis suis gaudet.
- §. XIV. In jure naturali adest notitia certa.

§. I.

Uemadmodum ineffabilis Numinis benignitas in sapientissima creatione ita se habuit, ut omnes creaturas ad finem quendam universalem fecerit, quem ut consequantur, omnes collineare & ultimo eo tendere debent; Ita imprimis Deus hominem ceu nobilissimam creaturam earum, quæ sub adspectum veniunt, ad finem aliquem summum & infinitum condidit, scilicet summi & infiniti boni possessionem, ad quem ut homo perveniat, omne suum desiderium omnesque actiones in id componere debet, ut huic fini sint convenientes.

A

Finis

Finis autem hujus infiniti certitudo solide & perspicue ex animæ humanæ * immortalitate, ex intellectu hominis abstractivo, voluntate libera, hujusque deliderio insatiabili, probata dari potest.

* Vir insignis & Eruditione præstantissimus PHILIPPVS MORNÆVS Nobilis Gallus, in elegantissimo Tractatu *De Veritate Religionis Christianæ* Cap. XVIII. ex natura & indole animæ humanæ ea qua fieri potuit eruditione demonstravit, finem hominis summum esse reditum ad Summum Bonum, cui tractationi etiam Cap. XIX. consensum præcorum sapientum, quorum hac in re non contemnenda Autoritas, ex Historia philosophica desumptum, addit, ita, ut de veritate hujus Doctrinæ nullus dubitationi locus sit relictus.

S. II.

Ad hunc finem sibi definitum a supremo Numine, ut eo melius homo pervenire possit, ob naturæ prius possibilem, jam actualem corruptionem, directione indiget, cujus beneficio ad suum ducatur finem. Quam ob causam Deus homini regulas & leges, per cogitationes rationabiles, ex sua & aliarum rerum conditione & natura deducendas, præscripsit, quæ hominem edocere & informare possunt, quantum actiones cum hoc fine sint convenientes, ad ejus consequutionem faciant, & bonæ sint, & quæ eidem repugnent, ab eo abducant, & malæ * sint. Per has igitur leges Deus hominem dirigit ad suum finem. Qui enim vult finem vult etiam media ad eum ducentia. Et hæ regulæ recte Juris naturalis, vel legum naturalium nomine veniunt.

* Si huic rationi attendisset EPICURUS, procul dubio Deum actionum humanarum habere curam, malasque non impedire minime negarurus fuisset, adeoque nec ipsam divinam providentiam. LACTANTIUS libro *De Ira Dei* Cap. XIII. hoc argumentum Epicuri proponit. *Si est providentia Divina; aque illa versabitur circa mala ac circa bona. Jam si circa mala versatur, utique aut Deus mala illa vult tollere & non potest; Aut potest & non vult; Aut neque potest neque vult; Aut vult & potest. Si vult & non potest, imbecillis Deus erit, id quod in Deum non cadit. Si potest & non vult, invidus esse videtur, quod iterum a Deo alienum. Si nec vult nec potest, est invidus & imbecillis, quod etiam est impium, ideoque ne Deus. Si denique vult & potest, cur non tollit? Et quia non tollit, cur ei providentia tribuitur? Et hoc modo Sphingis ænigmata dissolvenda proposuisse putat. Sed sumitur ceu evictum quod adhuc*

adhuc probandum erat, & ad vltimum membrum argumenti huius regeritur, quod vtique Deus tollat & impediatur actiones malas, quanquam non phyfice, tamen moraliter per leges diuinas. Si enim phyfice Deus actiones malas impedire vellet, non cum homine ageret vt cum creatura rationali, fed vt cum bruto & trunco per regulas dirigi nescio.

§. III.

Per folas igitur leges vel regulas easque neceffarias, neceffarium fine obtinendo nexu gaudentes, ad confequutionem finis fui duci ac dirigi potuit homo a fupremo Numine. Nec immerito. Omnis fiquidem directio vel per vim & coactionem quandam phyficam, vel per normas, quae praefcribuntur, vt iuxta eas agere quis debeat & poffit, fieri poffit. Directio per coactionem & vim phyficam in creaturas intellectu abftraftiuo & Voluntate libera praeditas, nullo modo quadrat, adeoque ad easdem applicari non poffit. Alias enim libertas voluntatis fruflra homini effet concreata, fi vt trunco & beftia, *inavδη* illa deftituta, ad finem fuum effet cogendus. Quare per folas normas neceffarias, * per quas quis obligatur, homo dirigi potuit ac debuit. Et hanc ob caufam, teftē HVGONE GRO-TIO Libro I. de J. B. & P. Cap. I. §. XI. Deus in dirigendis actionibus hominum vfus eft praefcriptis generalibus, quia homines ratione gaudent.

* Contra Scepticos, Atheos & alios exiftentia iuris naturalis hoc loco probari poffit. Inter veteres philofophos exiftentiam iuris naturalis negaffe & Marte ipfo pugnaciores contra eam difputaffe deprehendimus ARISTIPPVM. Socratis difcipulum & Sectae Cyrenaicae conditorem, PYRRHONEM, fcepticorum principem, & EPICVRVM, nec non de CARNEADE CYRENAEO fertur, quod Romam ab Athenienfibus legatus miffus, copiofe de iuftitia difputarit, poft die vero contraria difputatione omnia fubuertit, nihilque natura honeftum & turpe effe, fed omnia, quae utilitas priuata fua deat, honefta effe afferuerit. Celeberrimus B. D. EPHRAIM GERHARD in delineatione iuris naturalis *Libro I. Cap. IX.* mitius de his autoribus fert iudicium, afferens: *Utilitas (eft falsum iuris naturae principium,) quae furta & nescio quid non probaret; qualem fententiam nemini facile tribuerim, licet vulgo autoritate CICERONIS & LACTANTII, eandem tribuant EPI-CURO, CARNEADI, & CYRENAICIS, adeoque fententiam his Au-toribus*

toribus imputatam inter Vlyſſica commenta quaſi refert. De EPICVRO quidem, teſte DIOGENE LAERTIO libro X. *Hiſtoria* in vita illius, conſtat, eum fuiſſe temperantia, aliarumque virtutum ſtudioſiſſimum; Ex dogmatibus tamen EPICVRI vtique profluit, actionum bonitatem non lege diuina quadam, ſed ex vtilitate priuata æſtimandam eſſe. Prouidentiam ſiquidem diuinam remouit ab hominum actionibus, ne tranquillitas animi Numinis timore perturbaretur; & in epiſtola ad MENOECEAM quendam data, & a DIOGENE LAERTIO l. c. recitata, aſſerit: Πᾶσα ἐν ἡδονῇ ἀγαθόν, & πᾶσα μὲντοι ἀρετή, διὰ τὸτο καὶ ἐ πᾶσαν ἡδονὴν ἀρετὴμεθα· ἀλλ' ἔτιν ὅτε πολλὰς ἡδονὰς ὑπερβαίνομεν, ὅταν πλείον ὑμῶν τὸ δύσχερες ἐν τῶν ἔαηται. *Onnem voluptatem eſſe bonum, non autem omnem voluptatem eſſe eligendam, quare non omnem eligimus, ſed ſepe plerumque transgredimur, (non quia talis appetitus legi diuinæ eſſet contrarius) ſed quia dolor & moleſtia quandam voluptatem conſequatur.* Ex quibus patet, EPICVRVM pro fundamento moralitatis ſolam habuiſſe vtilitatem. De CARNEADE CYRENAEO III. Academiae Platonicae conditore refert AELIANVS *ποικίλης ἱſτορίας βιβλίῳ τρίτῳ κεΦῆι*, quod quidem legatus Romam miſſus fit, & tanta dicendi grauitate Senatū Romanum perpulerit, vt etiam dicere eum oportuerit: Ἐπεμψαν Ἀθηναῖοι πρεσβευοῦντας, αὐτὸς πείσοητας, ἀλλὰ γὰρ τὸς βιασομένους ἡμᾶς δεῖσαι ὅσα θέλωσι. *Miſerunt Athenienſes legatos, non vt nos perſuaderent, ſed qui nos facere cogerent, quod iſtis collibitum eſſet.* CARNEADEM autem ita de iuſtitia diſputaſſe, vt eam euerterit, nec AELIANVS, nec DIOGENES LAERTIVS mentionem facit. Verum enim vero, quum ex SENECA, aliisque autoribus conſtet, eum ſcepticiſmi eſſe reum, dixit enim nulla exiſtere criteria, quorum beneficio verum a falſo diſcernere poſſemus, iuſtitiam naturalem eum vtique in dubium vocaſſe, & omnia ex vtilitate deduxiſſe, apparet. Vid. contra hunc LACTANTIVS *diuinarum Inſtitutionum libro V. Cap. XIV.* & HVGO GROTIVS *de I. B. & P. in prolegomenis.* Nec rectius ARISTIPPVS Sectæ Cyrenaicae fundator excuſatur, De hoc enim certiores nos facit ipſe DIOGENES LAERTIVS *libro II. de vitis & dogmatibus philoſophorum*, eum fuiſſe hominem vaniſſimum, & non ſolum voluptatem corporis pro ſummo habuiſſe bono, ſed & docuiſſe: Μηδὲν τὸ εἶναι Φύσει δίκαιον.

advertere cupit. Cum enim necessitas directionis in homine ad finem infinitum, ob naturam humanam corruptionem, clara sit & evidens, existentia etiam legum naturalium in confesso sit, oportet, directio enim in homine aliter quam per leges fieri nequit. Contra ejusmodi autores optime disputant B. Illustris SAMVEL de PVFFENDORF *de J. N. & G. Libro II. Cap. III. §. X. & XI.* nec non celeberrimus Theologus & Philosophus Jenensis. D. JOH. FRANC. BVDDEVS in *Diss. de Scepticismo Morali, quæ in Anal. Histor. Philos. VII. est.*

§. IV.

Legum igitur harum naturalium, quemadmodum vniuersæ philosophiæ, origo est a Deo; adeoque sunt promulgatio Voluntatis diuinæ, juxta quam homo actiones suas componere debet. Quemadmodum autem omnis legum promulgatio duplici modo fieri potest, *vel per Verba, vel per Res*; Eadem quoque ratione Deus Voluntatem suam hominibus duplici modo promulgauit, primo *per verba & scripta*, deinde *per naturam rerum earundemque fines*. * Illo modo Deus Voluntatem suam ratione quadam supernaturali reuelauit, scilicet quando Spiritus Sanctus per viros Θεοπνεύστis loquutus est, conceptus diuinos supernaturaliter in illis formauit, & per verba eisdem literarum monumentis consignari curauit. Quæ Voluntas diuina, supernaturaliter per verba promulgata, legum posituarum, vel vniuersalium, vel particularium, nomine venit.

* De duplici hac promulgatione, altera naturali, altera supernaturali, doctissime agit Vir magni Ingenii & doctrinæ JOH. JACOBVS LEHMANN, in vniuersitate Salana P. P. O. in doctissimo Tractatu: *Trutina, vulgo Bilanz Europæ norma Belli pacisque hætenus a summis Imperantibus habita Cap. II. §. XI-XVI.*

§. V.

Voluntatis diuinæ promulgatio omnibus hominibus præterea per res & harum fines est concessa; Scilicet homo suam & aliarum rerum naturam considerans, ex harum conditione fines certissime colligere potest, quid Deus sibi præcipiat, & ad quid se obliget. Dei enim intentio quæ a nobis expleri debet, & finis rerum, quoad rem ipsam sunt unum idemque. Eum autem in finem homo præditus est intellectu abstractio, vt possit concludere & intelligere, quid iustum? quid iniustum? Prior promulgatio Voluntatis Diuinæ, quia continetur in principio quodam supernaturali, ideo ad Philosophiam huiusque

jusque disciplinas non spectat: Hæc vero posterior, quia ex principio naturali cognoscitur, utique ad Philosophiam, & in specie ad jus naturale pertinet; siquidem quilibet mortalium, naturaliter, per discursum & argumentationem rationis hanc promulgationem Voluntatis diuinæ cognoscere potest, * ita ut in legibus naturalibus non detur ignorantia inuincibilis.

* Legum naturalium promulgationem alias equidem philosophi, in sana ratione factam esse, putant. Vid. HORNEI *philos. moral. libro IV. Cap. II. §. VI.* & BALTHASARIS MEISNERI *Philosophia Sobria Parte I. Sect. II. Qu. IV.* afferentes, ex dictamine rectæ rationis patere leges naturales. Sed vox hæc rationis duplici sensu venire potest: vel enim denotat rationem *objectiue*, vel *subjectiue* talem. *Ratio objectiue* talis sunt axiomata philosophica, quæ per discursum ex rerum proprietatibus deriuantur, & horum principium cognoscendi & fundamentum sunt res ipsæ. Quanquam autem ex ejusmodi principiis jus naturale deduci possit, tamen jus naturale non ex rebus desumitur, siquidem principia hæc ex natura rerum fluunt. *Ratio subjectiue* talis est ipse intellectus humanus, seu facultas ratiocinandi naturalis: Hæc autem, leges naturales & principia practica, sibi non habet connata, per modum habitus cujusdam connati, cognitione actuali, aut specie expressa, ante usum rationis, sed potentia proxima gaudet hæc intelligendi, ut apprehensis terminis statim intellectui veritas propositionis infit. vid. B. JOH. MVSÆI *Introductio in Theologiam Cap. II. §. XIX.* & Celeberr. D. BVDDEI *Instit. Theol. Moral. P. II. Cap. II. §. V.* Quare affirmari non potest quod in ratione Leges naturales sint promulgatæ. Adeoque quemadmodum in vniuersa Philosophia non ratio, sed res principium cognoscendi incomplexum sunt; ita & promulgatio juris naturalis non in ratione sed natura & fine rerum recte collocatur. Operæ pretium facturum esse puto, qui hæc de re conferat Illustris CHRISTIANI THOMASII Viri raræ Eruditionis *Institutiones Jurispr. Diu. libro I. Cap. II. §. 66-69. cum notis adjectis.*

§. VI.

Juris naturalis cognitio, ut eo feliciter procedat, observandum, duplici sensu illud ab Autoribus sumi, *concretiue* scilicet & *abstractiue*. Jus naturæ concretive tale, est disciplina vel systema, in quo methodice Leges naturales disponuntur, ut ex lege quadam generali, omnes leges

leges particulares, methodo plane naturali deriuntur. Jus naturæ abstractiue tale, denotat ipsas leges naturales, & voluntatem Dei per res promulgatam.

§. VII.

Ex ambiguo autem verborum usu, cum magna sæpe oriatur confusio, ex recta autem & genuina definitione, firmissimæ procedant demonstrationes, nostrarum etiam erit partium, eum, quem de jure naturæ habemus conceptum, bona definitione proponere. Jus * naturæ igitur *abstractiue* tale, est complexus *Legum diuinarum omnium, per naturam & finem rerum promulgatarum*. Jus naturæ autem *concretiue* tale, cum *σύνεσις* & habitum ad alias disciplinas philosophicas habeat, probe ab iisdem discernendum, & tale objectum illi assignandum, circa quod proprie & immediate versari debet. Cum autem omnes disciplinæ philosophicæ, facultates animæ, intellectum & Voluntatem, vel præparent & emendent, vel intellectum instruant, vel voluntatem dirigant ad suum finem, quæ directio sit aut per normas necessarias, seu leges, aut per normas minus necessarias, seu consilia; statim apparet, quod ad disciplinam juris naturalis nullum aliud pertineat *objectum materiale*, quam *Voluntas dirigenda ad suum finem, formale autem quatenus per leges & normas necessarias est dirigenda*. Quam ob causam disciplinam juris naturalis definitio, quod sit *Disciplina philosophicæ practicæ, dirigens hominem vel Voluntatem humanam ad suum finem, cum primarium, ad quem a Deo est factus, tum eidem fines subordinatos, per normas necessarias, in fine hominis & rerum promulgatas*. *

* De juris diuersa significatione, quando modo denotat *actionis attributum*, modo *qualitatem personæ moralem*, modo *regulam vel legem*, quæ significatio hujus loci est, vid. HVGO GROTIUS de *J. B. & P. Libro I. Cap. I. §. III-VIII*.

** Aliorum autorum definitiones vt h. l. afferam, necessarium non ducō. Obseruandum tamen, Imperatorem IUSTINIANVM *Libro I. Inst. Cap. II* dicere: *Jus naturæ est quod natura omnia animantia docuit*. Sed ex iis, quæ hanc definitionem consequuntur, patet, Imperatori potius sermonem de instinctu naturali, quam de jure esse. Nullum enim jus in animantia bruta cadit, per leges siquidem dirigi nequeunt, quia non habent intellectum abstractiuium, & Voluntatem liberam. HVGO GROTIUS de *J. B. & P. Libro I. Cap. I. §. XI* recte dicit: *Furis nemo capax est, nisi natura præ*

preceptis utens generalibus; & paulo post: *Quod sibrutis animantibus iustitia tribuitur, id fit improprie, ex quadam umbra & vestigio rationis. An vero actus ipse, de quo jus naturæ constituit, sit nobis communis cum aliis animantibus, ut prolis educatio, an nobis proprius, ut cultus Dei, ad juris ipsam naturam nihil refert.* Definitionem hanc JUSTINIANI doctissime, juxta sensum philosophiæ Stoicæ, examinavit & refutavit celeberrimus JOH. FRANCISCVS BVDDEVS in *Anal. Hist. Phil. Diss. I. de erroribus Stoicorum §. VI. seq.* & celeberr. SCHILTER in *manuductione philosophiæ moralis ad jurisprudentiam.*

S. VIII.

Definitionis nostræ genus recte constituitur in disciplina philosophiæ practicæ dirigente voluntatem humanam. Disciplinæ enim philosophicæ omnes, sunt vel *preparatoria*, vel *instructiva* seu *theoretica*, vel *practicæ* seu *directivæ*. Preparatoriæ præparant & emendant intellectum, qualis est *Logica*, vel *voluntatem*, ut *Ethica*. *Instructivæ*, quæ intellectum veritatibus theoreticis instruunt, si versantur circa *qualitates* rerum physicarum, est *physica*, stricte sic dicta, si circa *quantitates*, est *mathesis*, si circa *Deum*, quatenus est causa efficiens omnium rerum, ut in suo fieri ab eo dependeant, vel *Spiritus*, est *Theologia naturalis*, seu *metaphysica*. *Disciplinæ directivæ*, dirigunt *voluntatem* vel per *leges*, * vel per *consilia*, illo respectu oritur disciplina *juris naturalis*, hoc respectu *prudentiæ Politicæ*. ** *Quam ob causam, jus naturæ unum habet genus & objectum materiale cum Politicæ. Differentiam autem specificam juris naturalis merito in eo constituimus, quod Voluntatem ad suum finem dirigat per leges, quod enim necessarium cum fine habet connexionem, illud legis est. Lex autem est decretum imperantis, quo quis subjectum sibi obligat ad aliquid faciendum vel omitendum. Prudentia autem politica voluntatem ad finem dirigat per consilia, quod enim contingentem cum fine habet connexionem, illud est consilii; hoc autem est regula de fine commodius, & pro arbitrio agentis sine obligatione, sine interna sine externa fiat, obrinendo.*

* De Juris naturalis & Ethices differentia multa disputantur. DIOGENES LAERTIVS, in *proemio* ad librum suum, *de vita & dogmatibus philosophorum*, totius philosophiæ tres partes esse asserit: *Partes philosophiæ tres sunt. Physica, cuius proprium est de mundo, & de iis, quæ sunt in mundo differere: Ethica quæ de vita tra-*

*Est, & de iis quæ ad nos pertinent: Et Dialectica, cujus proprium est ambarum, adferre rationes. Nec non libro VII. in vita ZENONIS CITTIÆI, & libro X. in vita EPICVRI, quod ille simili ratione philosophiam in tres partes, Logicam, Physicam, & Ethicam diuiderit. Ex quibus patet, quod veteres philosophi in Ethica, & Leges naturales, & Politicam, & Ethicam strictè sic dictam, tractauerint. Peripathetici autem, cum Ethicam a Politica discernere, in illa omnem de moribus doctrinam, in hac autem de republica tractarunt. Cum autem meliori jure Philosophiam Practicam tribus distinctis disciplinis recentiores philosophi Ecclesiastici absoluant, optime jus naturale ab Ethica sic discernendum est. Ethica versatur circa solam Voluntatis emendationem & præparationem, vt eam aptam reddat, juxta præcepta juris naturalis, & prudentiæ Politicæ, actiones suas componendi. Quam ob causam in ea nulla tractantur officia. Jus naturale autem, regulas & leges præferibit, juxta quas homo viuere debet, ita quidem, vt de omnibus actionum generibus, ad quas homo est obligatus, præcipiat, vid. Celeberr. JOH. JACOB. LEHMANNI. *Neueste und nützlichste Art, die so genante Morale gründlich zu lernen, und auszuüben. Cap. II. Tr. II. præsertim §. 44.* Quod autem Jus naturæ & Ethica sæpe confundantur a quibusdam, forsitan ex hac ratione venit, quia præparatio & emendatio Voluntatis, ratione obligationis quam habet, partem officiorum hominis erga se ipsum constituit.*

** Hanc Politicæ & Juris naturalis differentiam, optime ostendunt Viri Celeberr., JOH. JACOB. SYRBIVS, in Alma Academia Salana P. P. O. meritissimus, in *Synopsi Philos. primæ §. CLXIV.* & laudatus JOH. JACOB. LEHMANN, in doctissimo Tr. Germanico, *Anleitung die Staats-Klugheit recht zu lernen und auszuüben. Cap. II. §. 6. seq.*

§. IX.

Actiones humanæ igitur, circa quas Jus naturæ versatur, cum per leges sint dirigendæ, & tunc patet, in jure naturali Leges contineri propriè sic dictas, * quæ tam obligationem internam, quam externam, a Deo sibi inditam, vnacum pœna, harum Legum transgressoribus infligenda, habent secum conjunctam. Legis forma autem est obligatio, ** hæc enim per vnionem sui cum decreto imperantis, dat legi esse legis. Leges enim a reliquis imperantium decretis per solam

folam obligationem discernuntur. Per obligationem autem non intelligimus folam obligationem internam, quando quis in confcien- tia de bonitate rei est conuictus, vt per hanc folam fine refpectu ad pœnam obligetur, fed & externam, quæ iis, qui legibus conuenienter non viuunt, pœnam minatur. Quare etiam obligatio effectum fuum confequitur, partim per commoda legum, partim per pœnas adjectas.

* Illuftris CHRISTIANVS THOMASIVS *fundamenti J. N. & Gentium Libro I. Cap. V. Et Obferuationibus Hallenfib. Tomo VI. Obferuat. XXVII.* Leges naturales potius *confilia paterna*, quam leges proprie fic dictas effe vult, ita tamen, vt Vir Illuftris fententiam fuam hac de re ita exponat in *Fundamenti Juris naturæ & Gentium, Libro I. Cap. I. a §. L. vsque ad LXX.* Scilicet confilium a lege ita difcernit, vt *Lex* feu Imperium habeat *obligationem* tantum *externam*, & pœnam, non naturaliter & neceffario concomitan- tem actiones hominis malas, fed arbitrarîam, i. e. ab hominibus inuentam. *Confilio* autem tribuit *obligationem*, quæ oritur ex confcien- tia periculi naturalis, quam & Nobiliffimam fpeciem obli- gationis appellat, & confequens malum, naturali vinculo cum mala actione connexum, non autem arbitrarium, ex neglectu confilii rezultans. Vt ego vero in hanc fententiam feceffionem fa- ciam, a me impetrare nequeo. Causa hujus fystematis hæc eft, prout ex *Obferuat. Hallenf. Tom. VI. Obf. XXVII.* haud obfcure colligi licet, quod fcilicet, Celeberr. THOMASIVS ex natura & indole legis humanæ argumentatus fit ad leges diuinas, vid. *Funda- menta J. N. & G. Libro I. Cap. V. §. II. III. IV. XXV. XXVI.* cumque & ratione obligationis, & ratione promulgationis, & ratione pœ- næ, fummam in his legibus obferuauerit difcrepantiam, factum, vt prorfus negaret, leges diuinas effe leges, fed tantum effe monita paterna, & fic negat, quod leges diuinæ & humanæ, fint fpecies v- niuocæ. Sententiam fuam his confirmat argumentis. 1) Quia de Deo nil imperfecti prædicari poffit, leges autem ferre effe imperfectionis. 2) Quia ratio fibi relicta, Deum vt legiflatorem concipere nequeat, fed tantum vt patrem benignum. Sed 1) nega- tur leges ferre effe imperfectionem. Alia vtique eft ratio legum di- uinarum, alia humanarum, hæ feruntur ab hominibus imperfe- ctis, illæ a rege regum perfectiffimo, quare non fequitur, Deus eft le- giflator perfectiffimus ergo non eft legiflator. *Τεταλο γηματα* ex hoc fystemate fequentia & quæ ita funt connexa vt feperari a fe in- uicem

niceam nequeant, jam taceo. Accedit, quod Deus habeat omnia requisita legislatoris in gradu eminentissimo, tam iustas causas imperandi, quam potentiam irresistibilem. Præterea ipse sanctissimus Apostolus Jacobus, in Epistola sua Cap. IV, 12. Deum expresse *voμoθερν* appellat. Et quanquam in legibus diuinis pœnæ, alio modo infligantur impiis, quam in legibus humanis, tamen pœnæ diuinæ sunt pœnæ proprie tales, quia pœna diuina est malum passionis, quod infligitur a superiore ob malum actionis. Quia igitur in legibus diuinis adest pœna, adfit etiam oportet non solum obligatio interna, sed & externa. Est vero 2) obseruandum, quanquam ratio Deum cognoscat vt benignissimum patrem, tamen bonitas in Deo a iustitia rectoria separari nequit, benignitas enim iustitiam non tollit. Pro nostra denique sententia militat quod sacræ paginæ ostendant exempla, vbi Deus illos, qui peccata contra Jus naturæ commiserunt, vt legislator & vindex iustus, pœna arbitraria (quæ non naturaliter ista peccata consequi potuit) affecerit, prout ostendit diluuium, Sodomorum excidium, Onanis mors immatura. Nec est nexus inter peccata hujus, & pœnam futuri seculi, qua tamen certissime impii afficientur.

** Obligatio a celeberrimo JOH. FRANCISCO BVDDEO, in *Phil. Pract. P. II. Cap. II. §. V.* ita definitur. *Obligatio est qualitas moralis passiva, per quam quis prestare vel admittere quid tenetur, necessitate moralis.* Consentit Illustris THOMASIVS *Inst. Jurispr. Diu. Libro I. Cap. I. §. 147.* *Obligatio est qualitas moralis passiva, personæ a lege imposita, ejus libertatem restringens, ad prestandum, vel admittendum aliquid.* Bona est definitio si sumitur pro ea, quæ hæret in subdito. RICHARDVS CVMBERLAND *de Lege naturæ Cap. V. §. XXVIII.* obligationem sic definit: *Obligatio est actus legislatoris, quo actiones legi suæ conformes, quibus Lex fertur necessarias esse indicat.* Etiam bene se habet definitio, quando sumitur pro ea qualitate, quæ est in imperante. PVFFENDORFIVS illustris *de J. N. & G. Libro I. Cap. VI. §. V.* vt utroque respectu obligationem exprimat & definiat, hunc de ea habet conceptum; quod sit *qualitas moralis operatiua, qua quis prestare vel pati aliquid tenetur.* Quæ definitio suo modo etiam recte se habet: Quo modo autem obligatio a coactione differat vid. PVFFENDORFIVS. l. c.

§. X.

In hac disciplina Juris naturalis, vt eo felicior demonstratio, queam

quemadmodum in aliis disciplinis Philosophicis, locum habere queat, ea adhuc vfi sunt methodo eruditi, vt Legem quandam generalem fundamenti loco ponant, ex qua, ceu ex principio cognoscendi complexo certo & vero, conclusiones certissimas, more mathematicorum synthetice possint deducere. * Principium hoc juris naturalis cognoscendi complexum, est *Propositio Philosophica, generalis, & universalis, vera euidens, adequata, in suo genere prima, ex qua omnes conclusiones practicae, obligationem in se continentes, nexu necessario & euidente deduci possunt.* Ex hac definitione principii hujus attributa sua sponte promanant.

* Qua methodo veteres sapientes, moralia tradendi fuerint vfi, hujus loci vt recensere non est. Historia Philosophica varias Methodos philosophorum exhibet, quorum alii per *Fabulas*, alii per *Dialogos*, per *Satyras*, per *Παράθεσιν*, *Præcepta*, *Aphorismos*, ac *Gnomas*, *Adagia*, *Symbole*, *Emblemata*, *Hieroglyphica*, *Inscriptiones*, *Paradigmata*, moralia edocuerunt. De quibus omnibus vide *Celeberrimum GEORGII PASCHII Tr. elegantissimum de variis modis tradendi moralia.*

§. XI.

Principium igitur hoc, si in illud accuratius inquirere velimus, ex principio supernaturali desumi nequaquam potest; supernaturalia enim & spiritualia philosophiæ fines excedunt. Omnes quoque leges particulares sub se comprehendere debet, vt nec in defectu, nec in excessu peccet, i. e. nec plures, nec pauciores propositiones, quam morales, ex eo deduci possint. Quam autem multi adhuc, vel in adæquatione, vel euidencia hujus principii constituenda, errauerint, pauci vero in veritate; nos rem recte tractaturos speramus, si in hujus principii complexi investigatione, primam curam ponamus, in principii incomplexi indagacione, in quo omnes leges naturales continentur, ex quo deinde principium complexum verum, primum, euidens, per modum propositionis facile sequetur. Principium autem incomplexum omnium Legum naturalium, est omnium rerum finis, qui ex natura & indole objecti, hujusque circumstantiis, est cognoscendus. * In quem finem enim Deus aliquid fecit, ad eum finem vt etiam mortales adspirent, maxime vult, qui vero per rationem, ex natura rerum, ab omnibus hominibus potest cognosci.

* Conferatur h. l. RICHARDVS CUMBERLAND, *de Legibus natura*
B 3 1174,

tura, Prolegomen. §. XXX. & Cap. I. de natura rerum, nec non Caput II. de natura humana & recta ratione.

§. XII.

Cognito igitur principio incomplexo, etiam principium complexum juris naturalis inde derivari poterit. Ea enim philosophia indoles est & ratio, ut omnia ex ipsis cognoscantur rebus. Principium igitur juris naturalis, quod ceu propositio ex prioribus deducitur, hoc est. *Quicquid cum fine rerum convenit, illud est faciendum, & quod eidem repugnat, est omittendum.* * Finis autem hic ex natura objecti est percipiendus.

* Aliorum auctorum principia, & eos, qui hoc principium jam dum cognoverunt, vide collecta in EPHRAIMI GERHARDI, *delineatione juris naturæ* Libro I. Cap. IX. §. 36. 37. & IMMANVELIS PROELEI *Dissert. de Origine diversorum juris naturæ principiorum.* Lipsiæ 1703. habita, quorum dijudicationem Lectoris benevoli iudicio relinquimus. Celeberrimus D. JOH. ANDREAS RVDIGER, *Philosophiæ Synthetice* Libro II. *Traçtatu* II. Cap. II. *axioma* 4. de principio nostro ita sentit: *Voluntas divina, principium est generale totius disciplinæ moralis, neutiquam juris naturæ, & de intentione seu fine Dei idem sentiendum.* Sed Vir Celeberrimus pro Systematis sui ratione illorum partibus accedit, qui ejusmodi tantum quarunt principium, ex quo sola officia erga alios derivare queant, cum tamen juxta rectam disciplinarum dispositionem, solum jus naturæ officia tractet. Præterea nec concedet quisquam, quod finis, quem Deus rebus concreavit, sit principium totius disciplinæ moralis, finis enim obligat, & per consequens ad solum jus naturæ pertinet. Politices principium est: *Fac ea, quæ circumstantiæ externæ & accidentales suadent.* Ethica stricte sic dicta non pertinet ad philosophiam moralem, sed ad præparatoriam, quod si autem ad philosophiam moralem eam velim referre, tamen finis non erit principium Ethices, sed hoc est principium Ethices. *Fac ea, quæ faciunt ad emendam voluntatem.* Ergo finis rerum cum obligatione consideratus, ad solum pertinet Jus naturæ, & non ad universam philosophiam moralem.

§. XIII.

Principium hoc est *verum*, quia nititur veritate Dei reuelantis; est *adequatum*, ex hoc enim omnes leges particulares juris naturæ possunt derivari, est etiam *primum*, & *philosophicum*. Quod si de euentia

dentia dubium moueatur, scilicet rerum finem non semper nobis esse cognitum, adeoque maiore Platonice numeris obscuritate hoc principium laborare, cogitandum, hanc obscuritatem saepe fingi, & in multis rebus simulari, ubi non est. Deus enim finem objecti, quem ipse in eo intendit, obscurum esse non voluit, sed ita eum adaptauit, ut ab hominibus omnibus possit cognosci. Eum enim in finem homines gaudent facultate cognoscendi, ut res & objecta perferutari, & voluntatis diuinæ decreta possint inuestigare, si autem ea sit ratio rei, ut ejus finis profus cognosci nequeat, concludi inde potest, quod in ejusmodi casibus Deus nullas Leges tulerit, quodque in tali casu nulla Lex speciali homo sit obligatus.

§. XIV.

Quum igitur in Legum naturalium disciplina detur principium cognoscendi certum, utique in hac conclusiones certæ esse debent. Ex principio siquidem certo, recte applicato, conclusiones etiam certæ & demonstratiuæ promanent oportet. *Demonstratio enim est ratiocinatio, certis & claris principiis innixa; siue probatio affectionis de subiecto aliquo per principia certa.* Quæ attributa demonstrationis, cum quadrent in disciplinam moralem, scientiæ certæ in ea locum concedendum esse, patet. Verum enim vero, si in moralitate actionum probabilitas esset respicienda, quantis periculis, quantis quæso erroribus, in actionibus nostris dirigendis essemus obnoxii? Quæ sententia fundamenta moralia labefactat, & tantum non penitus euertit.

* Multi demonstrationem & cognitionem certam ex disciplinis moralibus exstirpatam voluerunt, ut patet ex PVFFENDORFIO *Libro I. de J. N. & G. Cap. II. §. II.* Obijciunt, in demonstratione & scientia requiri subiectum necessarium & æternum, in moralibus autem disciplinis esse subiectum tantum contingens. Sed necessarium non requiritur, ut in demonstratione adsit subiectum necessarium ratione existentæ, & in conclusione prædicato contra distinctum, sed sufficit, si adsit subiectum necessarium ratione prædicationis, quod cum prædicato tam necessarium habet nexum, ut subiectum non inueniatur sine illo prædicato, & ex hoc nexu oritur enunciatio necessaria & certa, vid. ERHARDI WEIGELII *Avalyfts Aristotelica ex Euclide restituta*, & JOH. FRANCISCI BVD. DEI *El. Phil. Inst. P. I. Cap. III. §. XX.* HVJO GROTIUS *de J. B. & P. Libro II. Cap. XXVI. §. I* ARISTOTELEM sequens, qui *Libro*

bro Ethicorum I. ad Nicomachum, etiam in moralibus certitudinem negat, probatum it, in moralibus non æque ac in mathematicis dari demonstrationes 1) *quia in moralibus circumstantiæ minime variant rem* 2) *quia in moralibus in multis datur latitudo, ubi multa accurate definiiri nequeant* 3) *quia darentur actiones mediæ inter fas & nefas*. Quibus ut occurratur dubiis obseruandum 1) inde non sequi: Ergo in moralibus certitudo non habet locum: Nam & linea, quæ vel minimum a rectitudine discedit, in curuitatem degenerat, inde autem in Geomeiria nil quicquam incertitudinis prouenit. Præterea, in moralibus iudicamus de actionibus, juxta principia, positis jam dum circumstantiis. Nec 2) nostræ sententiæ obstat, hoc non est intelligendum de qualitate, sed de quantitate, quando actio cum actione comparatur. Sic actio actione est laudabilior in relatione, actio autem non est magis vel minus iusta, qualitas enim vel conuenientia actionis cum lege consistit in puncto, quæ in abstracto juxta regulas Logicas non recipit magis & minus vid. Laudati JOH. FRANCISCI BVDDEI El. Phil. Pract. P. II. Cap. II. §. XLIX. & Celeberrimus VINCENTIUS PLACCIUS doctissimus Tr. de *Morali Scientia Augenda* Cap. pag. 12. seq. 3) Distinguendum est inter medium *participationis*, & *negationis*, illo respectu, quod actio ab extremo iusti & iniusti participet, negantur actiones mediæ, hoc modo, quando actio nec est præcepta, nec prohibita, non pertinet ad Jus naturale, in hoc enim considerantur actiones morales. Adeoque & GROTII argumenta cadunt, præ ceteris qui hac de re egerunt legendus. B. Illustris de PVFFENDORF *Libro II. de J. N. & G. Cap. II. §. IX. X.* qui ex instituto hac de re differit, nostram sententiam pluribus confirmat, secus sententiarum rationes profligat.

CAPUT II.

DE

RECTA APPLICATIONE HVJVS JURIS NATVRALIS.

Σύνοψις Capituli.

§. I. *Omniū hominū est, ut notitiam, Legum naturalium habeant.*

§. II. *Applicatio definitur.*

§. III. *Applicatio est vel doctrinalis, vel moralis.*

§. IV.

- §. IV. & V. Applicatio doctrinalis fit per subordinationem finium.
- §. VI. Juxta objecta & fines, subordinatos, tria oriuntur principia juris naturæ subordinata.
- §. VII. Leges naturales diuiduntur in absolutas & hypotheticas.
- §. VII. Leges absolute & hypotheticæ in officiis erga Deum.
- §. IX. X. XI. & XII. Nos ipsos & alios.
- §. XIII. Leges naturales propter applicationem moralem latas esse, probatur.
- §. XIV. Ut homo leges applicare possit, requiritur voluntatis libertas, & intellectus abstractiuus.
- §. XV. & XVI. Libertas voluntatis definitur & explicatur.
- §. XVII. Dari libertatem, probatur.
- §. XVIII. In applicatione tam lex quam actio debet esse cognita.
- §. XIX. XX. De applicatione ad conscientiam relata.
- §. XXI. & XXII. Applicatio non solum ad actiones externas, sed & internas fieri debet.
- §. XXIII. & XXIV. Qua ratione circumstantiæ actionum in applicatione sint aestimanda?
- §. XXV. De Jure & favore necessitatis.
- §. XXVI. In officiis erga se ipsum, & alios hypotheticis, respicienda est persone conditio.
- §. XXVII. Qualitates quas actiones ex relatione ad legem sortiuntur, bonitas scilicet, iustitia & honestas.
- §. XXVIII. Iustitia diuiso.
- §. XXIX. Actio iniusta & injuria.
- §. XXX. Impedimenta applicationis recensentur.
- §. XXXI. Conclusio.

§. I.

Legum naturalium notitiæ quemlibet, pro status sui ratione stude-
dere debere, certum quam quod certissimum est. Hac enim
deficiente notitia, nemo scit, qua ratione se gerere debeat erga
Deum, se ipsum, & alios. Et quomodo officiorum, ad quæ
prestanda est obligatus, quis rationem habere poterit, nisi sciat quid
jubeat Lex, quidque prohibeat? Ea enim animæ humanæ est indo-
biles, ut si intellectus vel falsa sciat, vel ignorantia quadam sit obnu-
les, voluntas etiam vel falsa faciat, * vel ea, quæ lex ab eo po-
stulat, profusus omittat, atque in peccata præceptum sequitur pœna,
autem ex ignorantia vel errore vincibili profectum sequitur pœna,
quam ut homo vitet, utique eo nisi debet, ut recte de legibus naturali-
bus

bus informetur, informatus autem, actiones suas adeadem componat. Ad hanc notitiam mortales eo melius peruenire posse puto, quo clariores & euidenciores hæ leges sunt cognitu, vt a quolibet quam facillime intelligi queant. Quod autem hæ leges naturales, a multis nondum satis sunt cognitæ, & obscuræ ad huc videantur, neglectum huius disciplinæ in culpa esse puto, id enim quod negligitur non colitur, & quod non colitur contemnitur.

* Egregie hoc ostendit celeberrimus, JOH. FRANCISCUS BVD-
DÉVS in oratione de pietatis & veritatis nexu necessario, quæ in
Primitiis Jenensibus prima est.

§. II.

Sola autem notitia legis naturalis nequaquam homini sufficit ad suum finem, sed legitimam huius applicationem ad actiones accedere oportet. Hunc enim in finem Jus naturæ a Deo est latum, vt juxta huius præscriptum homines viuant, normasque has ad actiones suas applicent & juxta illarum sensum recte dirigant. Applicatio autem hæc, est *relatio actionum humanarum ad leges, & legum ad actiones, vt certe inde cognoscatur, quid præceptum sit vel prohibitum? conuenientia vel aberratio actionum a lege habeatur perspecta, actionesque suas ad earum normam homo dirigat.* Relatio autem est talis rei consideratio, quæ nos deducit ad considerationem alius rei.

§. III.

Applicationis hujus duæ, ordinis causa, possunt constitui classes & species, altera scilicet doctrinalis, altera moralis. Illa talis est *relatio actionum & legum, vt omnes actiones hominum, quæ a voluntate libera dependent, pariter ac leges naturales, ad certas referantur classes, & in systemate tractentur vt ex primo juris naturalis principio, earundem moralitas probetur.* Hæc, est ejusmodi *relatio actionum ad leges, qua actiones secundum ipsas normas practice diriguntur.* * In Jure naturæ enim primo omnium hominum fines, finiumque subordinatio constituenda: tum vero quid ad singulos fines necessarium sit, inuestigandum est & percipiendum.

Hanc speciem in duas classes subdiuidere possem, applicatio enim normæ ad actiones, fit vel a tertio, quando scilicet tertius hominem pro autore actionis iudicat, & autorem vel pœna
pæ-

premio dignum censet, quæ normæ applicatio imputationis nomine venit, prout de imputatione sub titulo applicationis amplissime egerunt Viri Celeberrimi Illustris CHRISTIANVS THOMASIVS in *Fundamentis Juris naturæ & Gentium Libro I. Cap. VII. de normæ applicatione* & EPHRAIM GERHARD in *Delineatione Juris naturæ Cap. X.* De hac specie sermonem nobis non esse, patet ex definitione nostra. Vel applicatio fit a nobis ipsis ad nos ipsos, & de hac in sequentibus nobis sermo erit.

§. IV.

De applicatione doctrinali obseruandum est, hanc recte fieri, si ex fine hominis summo, plures deducantur fines subordinati, qui velut arbor frugifera multos deinde spargunt ramos, ita vt leges naturales ex dispositione finium elucescant quam euidentissime, qua ratione autem iuxta finem cuiuslibet objecti gerere se debeat homo, id ipsum ex natura objecti colligere quilibet debet.

§. V.

Quum igitur quilibet homo ex sua natura facile colligere possit, se ad finem infinitum esse factum, cujus finis consequutio in possessione summi & infiniti boni consistit, hæc autem vnione cum Deo & amore erga illum absoluitur; Corollarium hoc nexu necessario ex fine hominis sequitur, quod Deus sit amandus & colendus. * Ex hoc fine concludere quilibet sanus potest, ad hunc finem consequendum necessarium requiri, vt homo se conseruet, tam ratione corporis quam animi, hunc emendando, illud conseruando, ne in morbos vel aliud vitæ periculum incurrat; Conseruatio autem, vt obtineatur, iterum requirit, vt cum aliis amice viuat homo, & neminem lædat. Conseruationi enim homo nequaquam studere potest pro miserissimi status corrupti ratione, nisi ab aliis hominibus, iisdem priuilegiis, quibus ipse ornatus est, gaudentibus, manus illi ferantur auxiliatrices.

* Hoc ipsum quidem philosophia nos docet, mediis autem & viribus, quorum beneficio vel finis huius ultimi, vel subordinatorum & intermediorum homo particeps fieri possit prorsus est destituta. Quam ob causam via, ex philosophia ad reuelationem, media sufficientia supernaturalia, & ad hunc finem consequendum apta, tractandem, est indaganda: Quam egregie atque docte per rationes philosophicas ostenderunt Viri Celeberrimi VINCENTIVS PLACIVS de *præcipuo fructu Philosophiæ Moralis Cap. III.* JOH. FRANCISCVS BVDDEVS *Elem. Phil. Pract. P. I. Cap. VI. §. LVII.-LXV.*

& JOH. JACOB LEHMANN in *Tractatu supra laudaro. Tru-
tina vulgo Bilanx Europæ &c. Cap. II. §. XI-XV*

S. VI.

Ex fine igitur vnico tres fines, Leges & principia subordinata quam euidentissime deriuantur, quæ sic se habent. *Deum ama & cole: Te ipsum emenda & conserua: * Omnes ama & neminem læde. *** Actiones per Leges has præceptæ & prohibitæ officiorum nomine insigniuntur; *Officium autem est actio, pro ratione obligationis ad legem naturalem attemperata.* Dantur equidem aliarum rerum fines, quæ sub his finibus & officiorum generibus immediate non continentur; e. g. officia quæ finis brutorum & creaturarum dicitur; mediate tamen ad vnã harum classium optime referri possunt.

* Equidem hoc officiorum genus erga se ipsum non fatis adæquatum esse, sed sub officiis, vel erga alios, vel erga Deum, jam tunc contineri, suspicari cepit Vir de hoc studiorum genere præclare meritus, & ob summam, quam ei impendit diligentiam, in primis commendandus Illustris CHRISTIANVS THOMASIVS *Inst. Jur. Diu. Libro I. Cap. III. §. 76.* Verba ejus sic se habent: *Officia erga seipsum proprie non dantur. Nam nemo sibi obligatus esse potest, ergo nec sibi debere officium. Quæ autem ita vocantur officia, reuera sunt officia vel erga Deum, vel erga alios homines.* Hæc autem non efficiunt, vt in Viri Illustris transeam castra. Scilicet certa ratione recte hæc sibi constant, si vel maxime admittam ratione obligationis, omnia officia obligationem suam habere a Deo, hic enim est legislator. Quum autem & ratione ordinis naturæ & doctrinæ, & ratione objecti officia ita disponantur, vt alia obseruanda sint erga Deum, alia erga se ipsum, alia erga alios homines, vtrique constat dari officia erga se ipsum, prout laudatus Vir Illustris l. c. *Libro II. Cap. II.* officia hominis erga se ipsum ex instituto tractat. Juxta rationem Viri hujus nec darentur officia erga alios, nec erga res creatas, naturaliter enim homo hominem obligare non potest, & per consequens nullum officium debere. Omnis enim obligatio est a superiore, homines autem naturaliter sunt æquales.

** Jam dudum philosophi Stoici in sua philosophia juxta hæc objecta officia dimiserunt. Sic EPICETVS philosophus Stoicus in *Enchiridio suo c. XXVII. ab ANGELO POLITIANO, & deinde HIERONYMO WOLFIO latinitate donato p. m. 22.* dicit: *Omnia officia τῶν ἀλλοτρῶν, mutuis affectionibus esse metienda, i. e. referri vel ad*

ad Deum vel se ipsum, vel ad alios. MARCVS VERVS AVRE-
LIVS ANTONINVS IMPERATOR in Tractatu Celeberrimo
Τῶν εἰς ἑαυτὸν βιβλίων· βιβλίῳ θ. §. I. X. dicit: Τρέχε ἐπὶ τὸ σεαυτῶ
ἡγεμονικόν, καὶ τὸ τῆ ὄλα, καὶ τὸ τῆ β. Τὸ μὲν σεαυτῶ, ἵνα νῦν
δικαιον αὐτὸ ποιήσῃ· τὸ δὲ τῆ ὄλα, ἵνα συμμνημονεύσης τινὸς μέ-
ρος εἶ· τὸ δὲ τῆ β, ἵνα ἐπιστήσης πότερον ἀγνοία ἢ γνώμη, καὶ ἀμα-
λογία ὅτι συγγενές. Quæ, si juxta stylum Antonini vertere ve-
limus, hunc habebunt sensum: *Recurrit ad mentem tuam*, (ecce
hominis officia erga seipsum) *ad universi* (h. e. Dei juxta mentem
Stoicorum) *ad cuiusvis* (i. e. proximi.) *Ad tuam, ut eam exhibeas justam; ad universi, ut recorderis eujusnam pars sit; ad cuiusvis, ut consideres inscius an consulto scil. deliquerit; cogitesque simul esse tibi cognatum.* Prout ipse Autor Editionis Oxoniensis, quæ ex
Theatro Scheldoniano MDCC IV. prodiit, hæc verba vertit, in-
que notis suis explicat. Nec obscure de tribus his officiorum gene-
ribus loquitur CICERO patriæ non minus quam eloquentiæ & li-
terarum parens, Romanæque philosophiæ princeps *Libro I. Quaestionum Tusculanarum.* *Philosophia nos primum ad Dei cultum, deinde Jus hominum, tum ad modestiam animique magnitudinem erudiit.*

§. VII.

Sed circa Leges has generales Jus nostrum non subsistit, sed po-
tius longe lateque se ex pandit, & ex his ceu ramis arboris fecundæ
multi iterum procedunt surculi. Imo vero aliæ Leges recto ordine ex
objectis nostris deriuatur, aliæ obliquo. Ex igitur Leges, quæ in
quantum ex natura & objecto suo absolute procedunt, omnesque ho-
mines in omni statu obligant, citra positionem status cuiusdam, Le-
ges naturales *absolute tales* vocantur. Ex autem, quæ ad finem obti-
nendum certum supponunt statum, vel quæ impedimentum aliquod
remouent, quod obicem ponit, quo minus finem nostrum consequi
possimus, vocantur leges naturales *hypotheticæ* * tales.

* HVGGO GROTIUS de J. B. & P. Libro I. Cap. I. §. X. dicit: *Sciendum, jus natura non de iis tantum agere, que citra voluntatem humanam existunt, sed & de multis, que voluntatis humane actum consequuntur. Sic de illis que nunc sunt in usu, voluntas humana introduxit, at eo nunc introducto, nefas est arripere Te inuito, quod Tui est.*

S. VIII.

Quemadmodum itaque cujuscunque objecti finis, circa quod actio humana versatur, ipsa est Lex, ita etiam modus ac ratio quomodo homo circa finem versari debeat, ex natura & conditione objecti est colligendus. Prout enim objectum est comparatum, ita etiam tractari debet. Hoc ut eo melius intelligatur, modo allegatarum legum exemplo ostendam.

S. IX.

In officiis, quæ Lex naturæ erga Deum jubet obseruanda, statim videmus, quod alia sint quæ absolute in cultu diuino sunt necessaria, alia autem quæ tantum ex hypothesi sunt necessaria. Ea quæ absolute sunt obseruanda, facile ex natura Dei poterunt deriuari, quod scilicet ad cultum requiratur cognitio & verus de Deo sensus, quem & hoc consequitur, ut & præceptis & legibus, quas tulit, homo se præstet obedientem. Igitur ad cultum diuinum absolute necessaria est *cognitio*, *Amor*, & *obedientia*. * Cognitionem requirit natura cultus; Deum enim nemo potest colere, nisi adit sufficiens de Deo cognitio, ignoti enim nulla cupido. Amorem & preces ** requirit bonitas Dei, & infinita ejus perfectio. Iustitia Dei, omnipotentia, & omnimoda hominum ab eo dependentia requirit, ut præceptis & legibus Dei summi Imperantis morem gerant, omnia scientia, ut non solum eum colant externe, sed & interne, & sic porro. Præter hæc officia absolute necessaria, dantur etiam quædam quæ in cultu diuino ex hypothesi tantum sunt necessaria, scilicet, ut homo propter imbecillitatem humanam etiam tales actus externos in cultu diuino adhibeat, quorum beneficio mens interne ad veram & majorem erga Deum deuotionem excitetur, & per quos actiones internæ, ea qua decet pietate, in medium proferantur, ut ex tali exemplo & alii Deum colere discant, nec non certum destinetur tempus ad cultum, quo ab aliis negotiis homo in opere hoc sancto non turbetur & impediatur.

* EPICTETVS philosophus Stoicus *Enchiridio suo Cap. XXXVIII.* de Religione, Græcis omisiss, ita dicit: *Religioni erga Deos immortales præcipuum illud esse scire; rectas de iis habere opiniones, ut sentias & esse Deos, & bene recteque administrare vniuersa, parendum esse iis, & in omnibus iis que sunt acquiescendum & sequenda vltro, ut que a mente præstantissima geruntur.* Bene hæc se habent religionem absolui recto de Deo sensu & obsequio. Qualem sententiam autem Stoici de Deo habuerint, ut vix ac ne vix quidem ab Atheismo

mo Spinoziano liberari queant, ouum' ouo enim vix est similius, quam Atheismus Spinozæ & Stoicorum, ex probatissimis eorum autoribus doctissime demonstrarunt, Viri ob singularem eruditionem Celeberrimi B. JACOBVS THOMASIVS in *Diff. de Exsistence Mundi Stoica*, & JOH. FRANCISCVS BVDDEVS in *Diff. de Spinozismo ante Spinozam que in Anal. Histor. Philosophica IX. est.* Verum Dei cultum in cognitione & obedientia consistere optime etiam ostendit. B. JOH. ARNDIVS magnus Theologus & Philosophus in aureo libro *de Christianismo vero libro I. Cap. XXI.*

** De Amore & sanctitate erga Deum sic dicit PLINIVS SECVN, DVS in *Panegyrico Trajano dicto p. m. 5. Animaduerto etiam Deos ipsos, non tam accuratis adorantium precibus, quam innocentia & sanctitate letari: gratioremque existimari, qui delubris eorum puram castamque mentem, quam qui meditatam carmen intulerit.*

§. X.

Sui ipsius naturam homo considerans, ex fine suo concludere potest, totum hominem esse conseruandum, qua ratione autem homo se conseruare debeat, ipsa ejus natura illum edocet. Officia igitur absolute erga se ipsum obseruanda, sunt cura & conseruatio tam animæ, quam corporis, illa quoad intellectum & voluntatem per media huc facientia est emendanda, vt finis sui compos fieri possit; Hoc per cibum & potum ita est nutriendum, ne corrumpatur vel tandem pereat, & quæ reliquæ leges volunt. Statum autem præsentem considerans homo, cum ipsi in aliorum commercio viuendum est, statim apparet, illi esse addiscendum opificium vel artem, vt vile societatis membrum esse, aliisque pro auxiliis sibi exhibitis alia quædam præstare possit officia. Et hæc officia sunt hypothetica erga se ipsum.

§. XI.

Cum aliis ita agendum esse, vt societas hominum non turbetur, omnium requirit finis: Qua ratione autem, erga alios se gerere debeat homo, ex objecto, scilicet natura & indole societatis, & hominum in societate viuentium, debet haurire. Neminem igitur esse lædendum, summi cuique tribuendum, pacta seruanda &c. absolutæ est necessitatis. Statibus autem ad salutem hominem externam promouendam introductis, sermone scilicet, dominio, pretio rerum, statu paterno, conjugali, herili &c. ita vti debent mortales, prout statuum horum finis requirit, & hæc officia sunt hypothetica.

§. XII.

§. XII.

Cum autem leges hæ recentitæ ita sint comparatæ vt aliæ tam absolutæ quam hypotheticæ vel ad esse, vel ad bene esse rei cuiusdam faciant: Illæ dicuntur magis necessariæ, hæ minus necessariæ, vel necessitatis & commoditatis. Illis tribuitur obligatio perfecta, his imperfecta. Hanc diuisionem legum dispositionemque recte se habere puto, quia natura & conditio rerum & objectorum eam sic requirit.

§. XIII.

Leges autem hæ a Deo non eum in finem hominibus sunt latæ & promulgatæ, vt tantum cognoscantur, vel subtiliter de iisdem homines speculentur, sed eam ob causam Deus eas tulit, vt ad harum præcepta homo vitam moresque componat, & per eas dirigatur. Quam ab causam quilibet mortalium leges has naturales ad actiones suas applicare debet, id quod ex natura & indole hominis probari potest. Homo siquidem est animal practicum & omnis ejus natura tendit ad praxin, intellectum enim habet & voluntatem, illo eum in finem est ornatus, vt bonitatem & malitiam rerum, & actionum possit cognoscere, voluntate homo hunc in finem gaudet, vt bonum libere eligere, malum vero vitare, & juxta legem iustumque imperantis possit viuere. Ex quibus firmissime constat, Deum velle, vt omnis, qui naturam ejusmodi habet humanam, leges naturales latas ad vitam suam rationem applicet, voluntas autem hæc Dei est immutabilis.

§. XIV.

Omnis autem directio per leges, omnis harum applicatio frustranea foret, nisi homo præter intellectum abstractiui, etiam haberet voluntatem liberam, vt omne principium cogendi externum absit, homini autem *ratio* facere & *ratio* omittere liberum sit, in ejusque potestate repositum. Vt enim quis legem accipere & hanc applicare possit, requiritur, vt ne a superioris potestate sit immunis, vt vsu rationis polleat, & vt gaudeat voluntatis libertate. Voluntatis siquidem libertas ex parte hominis est fundamentum totius moralitatis, quemadmodum ex parte Dei fundamentum moralitatis est Voluntas Dei, ex qua omnis finis omnisque lex pendet.

§. XV.

De libertate igitur voluntatis vt constet obseruandum, quod in hujus indagatione omnes voluntatis operationes & actiones debemus considerare, vt inde appareat, in quibusnam actionibus Voluntas

tas libere se gerere possit, ita ut ne determinetur a potentia aliena ad obiectum aliquod, sed ipsa se determinet. Omnes autem actiones relationem ad voluntatem habentes vel ab ea non *dependent*, * vel *dependent*. Actiones a Voluntate non dependentes, vel ad eam referuntur, vel non referuntur: quæ ad eam referuntur, referuntur, vel negatiue, vel positue. Illo modo fit, quando homo vult, & fieri nequit, quales actiones sunt impossibiles, hoc modo fit vel voluntate reluctante, & hæ actiones sunt violentæ, ** vel prohibente, actiones inuitæ. Actiones quæ a voluntate non dependent, & ad eam non referuntur, sunt involuntariæ. Actiones quæ a voluntate dependent, dicuntur spontaneæ. Et hæ ita dependent, ut vel simul dependeant ab alio quodam principio externo in voluntatem & cum voluntate agente, quales actiones sunt coactiue, vel ab alio principio in voluntatem non agente, & dicuntur necessariae, ut crescere, vel non dependet ab alio principio, sed a voluntate sola, ut hæc eligere possit, facere & non facere, & hæ actiones sunt: liberae. ***

* Dependere a voluntate h. l. designat, quando actio fieri non potest, nisi homo velit.

** ARISTOTELES Libro III. Ethices Cap. I. de *Ἠθικῶν* lib. III. *ἐκαστὴν* spontaneo, *ἀκαστὴν* inuito, & *βιάσῃ* violento describit hoc autem ita definit: *βίαιον δὲ ἐστὶ ἢ ἡ ἀρχὴ ἐξ ἧς οὐδὲν τοιοῦτον ἔσται, ἐν ᾧ μηδὲν συμβάλλεται ὁ πράττων ἢ ὁ πάσχων.* Violentum est cuius principium externum est, atque ejusmodi, ut nihil adjuvamenti afferat is qui agit aut qui patitur, quod ipsum exemplis perspicuis l. c. illustratur. De coactis autem actionibus l. c. dicit quod καὶ ἡ ἀρχὴ αὐτῶν ἐν τῷ πράττειντι principium illarum etiam in agente sit, & quod similia sunt iis quæ sponte suscipiuntur, quam ob causam etiam has mixtas esse dicit, inter spontaneas, & inuitas, siquidem tam spontaneitas quam inuitum in coactione concurrunt.

*** Diverfas libertatis significaciones bene observavit HORNEIVS in philosophia morali Cap. II. §. V. Alia scilicet est libertas a servitute quando aliquid alteri non est subiectum, e. g. si quis vocatur liber a miseria, a culpa. Alia est libertas a coactione, siquid non est violentum vel coactum, aut quod siue vi agit aut patitur, sicut se habet omne quod per naturalem inclinationem agit. Alia est libertas a necessitate, quæ simpliciter agit respectu utriusque oppositi, & quæ indifferenter se habet ad utramque partem contradictionis,

D

ita,

ita, vt posito objecto, & reliquis ad agendum requisitis, possit agere & non agere. Et hæc acceptio est huius loci.

§. XVI.

Quum igitur ex his constet objectum verum, proprium, & immediatum voluntatis, si libere agere debet, & libertatis indoles, hoc modo eandem definitio: *Quod sit proprietar voluntatis, que in operando se exerit, per independentiam voluntatis a necessitate externa absoluta, indifferenter se habens ad opposita, vt positis omnibus ad agendum requisitis, possit agere & non agere, hoc vel illo modo agere.* * Requiritur igitur ad libertatem voluntatis 1) spontaneitas, seu dependentia actionis a voluntate, 2) vt voluntas non determinetur aliunde absolute, necessitas enim, quæ a lege inducitur, non est absoluta, sed moralis & hypothetica, 3) vt adsint duo vel plura objecta ex quibus vnum possit eligere alterum vero auerfari. Quanquam igitur voluntas intellectus repræsentationem sequatur in appetendo, tamen ejus libertas manet, quam diu non accedat determinatio per principium aliquid externum. **

* Optime de libertate Voluntatis egit B. Illustris de PVFFENDORF de J. N. & G. Libro I. Cap. IV. §. II. seq. JOH. FRANCISCVS BVDDEVS Th. Mor. P. I. Cap. I. Sect. IV. §. XI-XX. JOH. JACOB SYRBIVS in Synopsi Philosoph. primæ §. CXXXIV. seq. JOH. JACOB LEHMANN. In der neuesten und nützlichsten Art die Morale gut zu lernen und auszuüben. Cap. IV. Sect. II. §. 61-71. & quem primo loco nominare debuissim B. LEONHARDVS HVTTERVS in Locis Theologicis loco VII.

** ANTONIVS le GRAND Institutionum Philosophiæ, P. IX. Articulo V. De mente humana, cum quo & alii faciunt, dicit: *Pene impossibile est, quando homo rem clarissime sibi convenientem videat, vt ad illam non feratur, quam diu idem iudicium de ipsa re in ipso manet.* Itaque voluntas insalubriter versus id tendit, quod ei convenientissimum apparet, modo illud ei clare ostendatur neque minus dici debet LIBERA. Vt ego autem in hanc concedam sententiam, rationes istæ a me non impetrabant. Obseruandum igitur, 1) actiones voluntatis probe esse discernendas, vt ex harum distinctione libertatis fines appareant. Scilicet in voluntate dantur & actiones & passionēs, vtraque vel circa finem, vel circa media versantur. Passionēs circa finem versantes, sunt instinctus & fructio, circa media, autem consensur. Ad libertatem voluntatis has non pertinere, sed impe-

imperio intellectus subesse, concedo. *Actiones circa finem sunt volitio, & intentio*; Illa iterum non est libera, sed intellectui obtemperat, intentio autem est libera. *Actiones circa media sunt electio, & usus mediorum*, quæ profusa a libertate voluntatis dependent. Adeoque libertas voluntatis se exferit non tam circa finem, ut is habeat rationem boni cogniti, sed circa intentionem & media, quæ a sola Voluntate quoad electionem & usum dependent, vid. SYRBII *Philos. prima §. CXXXVII.* 2) teste experientia & iis quæ dixi consentientibus vique fieri potest, ut voluntas præter rei representationem ad aliam inclinationem feratur, quod restantur homines vitiiis dediti, quos consuetudo & habitus prauus in id sæpe adigit, ut, licet foeditatem & turpitudinem vitiorum quibus dediti sunt, cognoscant, tamen voluntas & affectus pravi eos in transpersum agant, ut ne externe quidem ista vitia (juxta eorum cognitionem) omittant. 3) Nec sequitur voluntas interdum per intellectum dirigatur, ergo non est libera. Libertas enim in eo consistit, ut voluntas non determinetur per principium externum necessarium, sed ipsa eligat ea quæ velit.

§. XVII.

Dari ejusmodi libertatem voluntatis probatur. * 1) Ex actionibus quæ aliter se habere possunt, & directioni subsunt, homines enim multa agunt, quæ ipsi elegerunt, quæ tamen aliter agere potuissent. 2) Quia nihil indicari potest, quod actionibus necessitatem vel possit, vel si possit, velit imponere. 3) Ex ipsa finis nostri conditione, quo nec potiuntur, quem nec excedunt omnes, quemque non nisi libertate acquirere possumus.

* Vid. h. l. SYRBII sæpe laudati *Philosophia prima §. CXXXVI.* Objiciunt tamen nonnulli contra libertatem voluntatis 1) *concursum Dei ad actiones humanas*, quæ libertati poneret impedimentum; quorsum referendum est Systema Celeberrimum P. MALEBRANCHII in Tractatu notissimo *de inquirenda veritate* propositum, qui nullas causas secundas actionum humanarum vult admittere, sed asserit omnium hominum actiones immediate a Deo dependere, homines siquidem actionum tantum esse causas occasionales. 2) *Præscientiam Dei* 3) *fatum quoddam*. Sed 1) Deus quidem concurrat ad materiale actionis, non autem ad formale seu moralitatem ejus, quæ a sola voluntatis libertate dependet. 2) Præscientia Dei operationes causarum secundarum non tollit. 3) Fatum, quod

nonnulli cum Stoicis & IVSTO LIPSIO afferunt, siue fidereum, siue Stoicum sit, nec ex ratione, nec ex experientia, nec ex reuelatione probari potest. Vid. B. JACOBVS THOMASIVS in *Diff. de malignitate fati Stoici*, & JOH. FRANCISCVS BVDDEVS in *Analectis Histor. Philosophicæ Diff. I & II. de Erroribus Stoicorum*. In libertate Voluntatis autem recte constituenda, duo sunt vitanda extrema, alterum illorum est, qui Voluntatis libertatem in spiritibus nimis extendunt, & homini gratiæ viribus destituito aliquam concedere volunt libertatem & vires operandi, id quod faciunt Pelagiani, & qui eorum vestigia premunt, vt PETRVS CHAVVINVS *Libro II. de Religione naturali*, contra quos vid. aureus libellus B. D. LVTHERI *de arbitrio seruo* ex editione SEBASTIANI SCHMIDII. BALTHASAR MEISNER *Philosophiæ Sobriæ P. II. Sect. I. Qu. XXVI.* B. JOH. ARNDIVS *de Christianismo vero Libro I. Cap. XI. & XII.* Alterum est SPINOZÆ extremum *Ethicæ suæ P. I.* homini omnem libertatem eripientis, & in *αυτοπάση* conuertentis, contra quem vide disputantem Magnificum BVDDEVM l. c. §. XXII. nota adjecta.

§. XVIII.

Cum igitur conclamata res sit, voluntatem libertate gaudere, sequitur inde necessario, quod homo actiones suas ad Jus naturæ componere possit & debeat, quod vt recte fiat, necesse est vt in hac applicatione legum ad actiones certum habeamus & de lege, & de actione nostra sensum; hoc enim deficiente in multis errores præcipitem quis se ferre potest. De lege certus debet esse agens, vt ejus relatio ad actiones cognoscatur; de actione pariter circumstantiæ debent esse notæ, vt hæc ad legem referri queant. Quanquam enim Jus naturale sit immutabile, euenire tamen potest, vt pro ratione circumstantiarum hæc vel illa Lex ad actionem sit applicanda.

§. XIX.

Applicatio hæc §. II. hujus capituli definita, refertur ad conscientiam, quæ est *argumentatio practica de actionibus humanis, ex collatione actionum cum lege resultans.** Quemadmodum enim in argumentatione & Syllogismo duæ adsunt propositiones, major & minor, ita & in conscientia. Majorem constituit notitia legum, minorum vero seu assumptum scientia facti ad legem relati, & hæc est applicatio de qua hoc loco sermo est; quarum illa *αυτήθεν* hæc vero *ουθεν*.

ovēdētis appellatur, ex quibus sequitur conclusio, quæ moralitatem actionis ostendit. Quemadmodum igitur conscientia vel est de *præterito*, vel de *futuro*, ita & applicatio legum ad actiones. In applicatione ad res futuras si convenientia actionis cum lege appareat, actio statim in actum deducenda, si vero legi repugnet, omittenda est. Si applicatio sit de rebus præteritis & aberratio actionis a Lege deprehendatur, pœnitentiam agere eamque omittere debemus. Si autem actio cum lege conveniat, continuanda est & repetenda.

Vid. Illustris PVFFENDORFIVS de *J. N. & G. L. I. Cap. III.* & Domiaus D. BVDDIVS *Institutionum Theol. Moral. P. I. Cap. II. Sect. III. & P. II. Cap. §. XXV.* PETRVS CHAVVINVS de *Religione naturali P. I. Cap. XIV.* Conscientiam definit, quod sit *Deus menti nostræ insidens, cumque ea intime differens.* Quamquam autem Deus nos per Leges de actionum moralitate contincat, hoc tamen non ipsum facit numen, sed humanus intellectus leges istas & actiones suas intelligens, Vid. BVDDI *Animadversiones in PETRI CHAVVINI Librum de religione naturali Cap. V.*

S. XX.

Conscientia quemadmodum est vel *vera* vel *falsa*, ita & applicatio Legum naturalium. Vera conscientia est vel *certa* vel *incerta*, *incertitudo* autem vti ex logicis patet, tres habet gradus. In primo gradu in duabus sententiis oppositis rationes & difficultates reperiuntur æquales, & hic gradus incertitudinis appellatur *dubium*. Alter gradus, quando ex altera parte majores adsunt rationes, ex parte autem huic opposita adsunt imbecilliores, & hic gradus *probabilitas* vocatur, adhuc enim oppositi adest formido. Tertius denique gradus est vbi minima adhuc est ratio dubitandi, qui *scrupulus* dicitur. Simili ratione conscientia incerta, vel *dubia*, vel *probabilis* vel *scrupulosa*. Ita & applicatio nostra debet esse vera & quidem certa, vt etiam certi esse possimus de moralitate actionum nostrarum, Si autem applicatio nostra ita sit comparata, vt convenientia vel aberratio actionis a lege sit incerta, in genere obseruandum, quod in tali casu tutior sententia sit eligenda. * Si autem dubium oriatur circa quæstionem, an aliqua actio sit suscipienda? suspendenda est actio. ** Circa quæstionem quomodo? autem, modus nullus est eligendus. Si convenientia actionis cum lege sit probabilis, major probabilitas anteponenda est minori, scrupulus autem est ejiciendus.

* Sententia tutior, explicante SAMVELE de PVFFENDORF de *J. N. &*

N. & G. Libro I. Cap. III. §. VI. hæc est: *Vbi si vel maxime a scopo sit aberratum, non adeo graue inde potest venire malum, quam si ex altera parte fuisset peccatum.*

* PVFFENDORFIUS l. c. §. VIII. dicit: *Si enim quis in ejusmodi statu agere aliquid vellet, perinde esset ac si diceret: Mibi quidem non liquet an actio hæc legi repugnet, nihil tamen minus, siue repugnet, siue non, actionem suscipiam.* CICERO quoque Libro I. officiorum, quod opus Celeberrimus PASCHIVS vocat *opus prorsus admirabile, variaque eruditione refertum*, quod & ab ipso CICERONE Libro off. I. Cap. I. & Libro III. circa finem, vt filius suus studiose legat, satis laudatum, scribit: *Bene præcipiunt qui vetant quicquam agere, si dubitet æquum sit an iniquum? æquitas enim lucet per se, dubitatio autem cogitationem significat injuriæ.*

§. XXI.

Quum autem Juris naturalis disciplina non in eo tantum versetur, vt actiones hominis *imperatas & externas* dirigat, sed & *elicatas & internas* mentis respiciat, patet, illum, qui leges philosophicas velit recte applicare, non tantum externe, sed & interne honeste viuere debere. Adeoque leges naturæ in applicatione tam ad actiones externas quam internas sunt referenda, finis internus enim juris naturæ, ex intentione Dei, est & externa, & interna hominis felicitas.*

* Vid. h. l. Celeberrimi BVDDEI *Elem. Phil. Pract. P. II. Cap. I. §. IX. X. & XI.*

§. XXII.

Quam ob causam in omni actione curæ cordique homini esse debet, vt actio quoad omnes circumstantias ad moralitatem aliquid facientes, cum lege conueniat, nequid in actione sit quod legi contrarietur. Et hoc vulgo in Scholis inculcatur: *Actio non solum debet materialiter, sed & formaliter esse bona.* Hinc illud DIONYSII AREOPAGITAE cognominati, *bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.* Quare famosa illa methodus dirigendi intentionem consistere nequit.

§. XXIII.

In circumstantiis autem actiones concomitantibus rite expendendis iuuabit, vt eæ circumstantiæ quæ legis sunt, anteponantur iis, quæ sunt prudentiæ. Illæ siquidem ex intentione diuina fortiore his gaudent obligatione. Circumstantiæ autem juris seu legis naturalis

ex

ex connexione cum fine rerum sunt æstimandæ, eæ vero circumstantiæ quæ ad prudentiam politicam pertinent, ex externis accidentibus actionum cognosci possunt. Prudentia siquidem Politica id suadet, quæ ratione actiones externe ita dirigere debeat homo, vt commo- dum in se suumque statum ex iisdem redundet. Circumstantiæ au- tem quum sint innumerabiles, ad certas tantum classes morum docto- rem quæ sint innumerabiles, ad certas tantum classes morum docto- res eas retulerunt, scilicet vt vel pertineant ad *Finem* agentis, vel *sub- jectum* agens, *objectum* actionis, *auxilia* tam physica quam moralia, *modum, locum, & tempus* agendi. Inter quas cum finis luculentissime bene animo agentis testetur, primo omnium in applicatione semper be- ne examinandus est, vt trutinæ iustior legi respondeat.

§. XXIV.

Sæpe numero autem fit, vt ejusmodi concurrant circumstantiæ in actionibus, quæ omnes vtique obligationem important, ita tamen, vt si alteram obseruandi homini animus sit, alteram postponere ne- cessario eum oporteret, ita, vt per istiusmodi circumstantiæ negle- ctum vtique Lex quædam naturalis læderetur. In tali autem casu pro- ctum vtique Lex quædam naturalis læderetur. In tali autem casu pro- derit si ea circumstantia, quæ majorem cum fine hominis habet con- nexionem, anteponatur ei, quæ minorem habet, * illa siquidem for- tiore gaudet obligatione; quo propior enim actio ad suum accedit fi- nem, eo melior. Quam ob causam ea impedimenta quæ obstant, quo minus homo ad suum finem peruenire possit, remouenda omnino sunt. **

* Sic e. g. res se habet in defensione violenta. Alias extra ejusmodi circumstantiam nec se ipsum interuentioni exponere, nec alium in- teruentioni dare licitum est atque concessum. Circumstantias au- tem has rite euoluenti ignotum esse non potest, officia hominis er- ga se ipsum absoluta, in tali casu ob connexionem horum cum fine hominis, majoris esse ponderis illis, quæ aliis sunt præstanda, & hanc ob causam ratione obligationis iisdem anteponenda, ita qui- dem, vt vel per alterius mortem vitam nostram conseruare quea- mus. Porro in moralitate sermonis & veritatis proponendæ, hanc de circumstantiis regulam obseruandam esse, nemo negabit. Sic sermo omnis hunc habet finem, vt omnia quæ sum propositurus eum amore Dei, mei, & proximi conueniant, saltem eidem non repugnent, qui fines tamen ita sunt subordinandi, vt juxta eam circumstantiam, quæ ad majorem facit finem, loquar. Quod ipsum egregie demonstrat M. JOH. RVDOLPH BRACHVOGEL in

in Diff. de moralitate veritatis eisque oppositorum Jenæ 1718. habita. Et hoc modo juxta hanc regulam optime de eo quod mendacium est judicari potest, quod hoc non in sola simulatione & falsi loquio consistat, sed in eo, quando per falsi loquium circumstantiam minoris momenti antepono circumstantiæ majoris momenti, & e. g. propter amorem erga me ipsum peruersum, amorem erga Deum lædo, vel per simulationem, meum injustum commodum, proximi autem injustum damnum promoueo, quare B. LVTHERVUS in *Commentario in Genesim* p. 156. mendacium recte definit: *Eine Lüge ist eigentlich, da man etwas Falsches sich zu ungerechten Nutzen, und den andern zu ungeredhten Schaden redet.* Sic simulationes obstricticæ Egyptiacarum Exodi I. Rahabæ. Josuæ II. Samuelis I. Samuelis XVI. nequaquam fuerunt mendacia, siquidem hic semper eæ circumstantiæ, quæ majorem cum fine habuerunt connexionem, iis antepositæ sunt, quæ vel nullam, vel minorem habuerunt, vid. de his locis notæ FRANCISCI JUNII & EMANVELIS TREMELII in sacra Biblia II. cc. HVGO GROTIUS de *J. B. & P. Libro III. Cap. I. §. IV.* vsque ad finem. BALTHASARIS MEISNERI *Philosophia Sobria P. I. Cap. II. Qu. VI.* Hæc etiam regula in doctrina de jure & fauore necessitatis usum habet non medicrem.

** Moralistarum philosophorum hæc de re hæc est sententia, vt in tali circumstantiarum dispositione dicant leges ipsas concurrere, quarum altera obligationem suam amittat. Verum enim vero cum lex nulla sit, vbi non sit obligatio, & lex, naturalis præsertim, obligationem suam nunquam amittat, leges etiam naturales sibi nunquam sint contrariæ, apparet, quod nullus legum sed circumstantiarum tantum sit concursus.

§. XXV.

Interdum autem euenit, vt necessitas a) quædam impediatur quominus homo officia sibi demandata præstare queat. Qua ratione autem homo in ejusmodi casu gerere se debeat, vt omnia in legum applicatione recte se habeant, ita morum legumque doctores ordinarunt. Scilicet dispiciendum; num leges quæ in casu necessitatis b) obligare debent sint *diuinae* vel *humane*? hæc necessitati natura sua cedunt, nisi enim harum est commodum & vtilitas quæ in homines redundare debet, non autem destructio hominis. Quodsi autem aperte contrarium a legislatore, & quidem per hominum consensum fuerit dispo-

dispositum, non cedunt necessitati. Illæ diuinæ scilicet sunt vel *negatiue* vel *positiue*, hæc, quia materiam & occasionem requirunt, si obligatio locum habere debet, etiam in casu necessitatis non obligant. c) Leges enim affirmatiuæ obligant quidem semper, non autem ad semper. Illæ interdum etiam cedunt necessitati, dispiciendum scilicet num necessitas originem habeat a Deo, vel ab hominibus? & in hoc casu an malitia hominum primario intendat mortem vel *transgressionem legis*, & an *medium euadendi ab hominibus suppeditetur*? Si necessitas originem habeat a Deo, & per medium quoddam quod natura suppeditat homo se seruare possit, ejus modi medio, licet alias prohibito d) vti licet. Si autem medium suppeditetur a malitia hominum eo vti non licet. Si necessitas originem habeat a malitia hominum, & primario homini intendat mortem, & medium euadendi naturale suppeditetur, licet eodem vti, etiamsi a Deo alias prohibito, e) Deus enim non præsumitur leges in nequitia humanæ utilitatem tulisse. Si autem necessitas dependeat a malitia hominum, & hæc intendat legis transgressionem, medium licet euadendi suppeditetur, legi contrarium, nequam est accipiendum, sed mors potius toleranda, alias enim Deus, veraque abnegaretur religio. f) Hæc omnia juxta finium & circumstantiarum subordinationem recte se habent. In quibus omnibus tamen Intentio contra Legem Dei agendi longissime debet a nobis abesse.

a) De *Jure & fauore necessitatis* accuratissime docuerunt Viri Illustres & Celeberrimi B. SAMVEL de PVFFENDORF *Libro II. de J. N. & G. Cap. VI.* & CHRISTIANVS THOMASIVS *Institutionum Jurisprudentiæ diuinæ Libro II. Cap. II. §. 123. usque ad 175.* & JOH. FRANCISCVS BVDDEVS *Institut. Theol. Moralis P. II. Cap. III. §. XXI. & nota adjecta.*

b) Necessitas triplex est, alia ad *honestatem*, alia ad *incolumitatem*, alia ad *commoditatem*, media est hujus loci.

c) Sic Lex de sanctificando Sabbatho in casu necessitatis non obligat, vt recte temporibus Mathatiz fuit definitum, *1. Maccaboor. II. vid. GROTIVS de J. B. & P. Cap. IV. §. VII.*

d) Sic Dauides tempore famis comedit panes propositionis *1. Samuelis XXIII.* Et difficultate annonæ, summaque rei frumentariæ inopia ingrauescente, pauper vt se conferret diuiti annonam vel panem vel cuiuscunque generis cibum, si ad sui sustentationem illi aliquid concedere detrectet, vel vi, vel clandestino modo auferre potest, *salua iustitia.*

E

e) Sic

- e) Sic si tyranni V. T. temporibus innocentem Judæum vellent fame necare, vitæ suæ consulere possêt esu carnis suillæ.
 f) Ex hac ratione Judæi *i. Maccabeor. VII.* mortem prius sibi inferri passi sunt, quam vt carne suilla vescerentur. Et omnes veri & sancti martyres ex hac ratione exquisitissimos dolores potius sunt perpeffi, quam veram abnegassent Religionem.

§. XXVI.

Hæc de circumstantiis in applicatione obseruandis, dicta sunt. Adde adhuc quod in iis officiis quæ erga se ipsum sunt exercenda, & hypothetica sunt, semper homo ad statum & rationem suam * in qua est constitutus respicere debeat, id quod etiam obseruandum est in officiis hypotheticis, quæ aliis exhibere debemus. In his enim si iuste homo vult agere, semper statui & conditioni ejus, cum quo agit, debet attendere. ** Quoties enim in his officiis mutantur personæ, toties etiam aliter circa eas me gerere debeo. Quod tamen nullam mutationem in jure naturæ importat vel in certitudinem, leges enim non mutantur sed circumstantiæ objectorum.

* Sic Princeps ad sui conseruationem majores requirit sumtus quam rusticus.

** Sic, si beneficia aliis sunt exhibenda, profecto viro præcipuo & honesto, qui ad incitas præter culpam suam fuit redactus, vt Iro quasi pauperior sit, majus pro status sui ratione exhibere debeo beneficium quam alii ex inferiore statu, vid. h. l. IMMANVELIS PROELEI *Grund-Sätze des Rechts der Natur in den Vorbericht §. 6. sep.*

§. XXVII.

Ex hac relatione actionum ad leges, actiones diuersas sortiuntur appellationes & respectus. Illæ actiones, de quibus lex in neutram partem disponit, vocantur actiones licitæ, quæ vel *minus plene, & plene licitæ* sunt, hæc sunt, si actio & jure diuino & humano sit concessa, illæ, si jure humano tantum, licet hoc diuino repugnet. Si actio cum lege congruit, vel ab ea aberrat, vel *bona, vel mala* est. Illa est vel *justa, vel honesta, decora* huc non spectat. In genere actio dicitur *bona*, si conueniat cum lege & quidem tam externe, quam interne, & h. m. inter-dum actio honesta & bona sunt synonymia. Si autem honestam actionem a bona discernere velim; *honestæ* hæc erit, quæ habet conuenientiam externam cum lege, citra respectum ad alios, & h. m. honesta actio dicitur in strictiore sensu. Actio *justa* est quæ conuenit cum lege, &

& habet respectum ad alios. Igitur omnis actio iusta est quidem actio in genere bona, sed non vice versa.

§. XXVIII.

Iustitia hæc sumitur vel *pro attributo personæ*, vel *pro attributo actionis*. Isto in sensu definitio Vlpiana habet locum, *quod sit constans & perpetua voluntas suum cuique tribuendi*, pro attributo autem actionum sumita, est *conuenientia actionis cum lege, cum respectu ad alium cui aliquid debemus*. Cum autem alteri aliquid vel *jure perfecto*, vel *imperfecto* debeamus, illo respectu iustitia dicitur *particularis*, *Expletrix*, vel *iustitia* stricte sic dicta, prout GROTIUS, PVFENDORFIUS, THOMASIVS, & alii his vtuntur, hoc respectu iustitia est *Vniuersalis*, *attributrix* vel *Charitas*. Illa species iustitiæ subdividitur in *rectoriam*, & *aquatoriam*, illa est inter superiores & inferiores, hæc inter æquales, & ad hanc tot referuntur species iustitiæ, quot dantur officiorum genera inter æquales, obligationem perfectam habentia; Hæc Iustitia diuiditur, in *commutariam* & *distributivam*, quarum illa nititur *contractu* bilatere potissimum circa res & actiones in commercium venientes; Hæc nititur pacto inter societatem & membra inito, circa participandum pro rata damnum & lucrum.

§. XXIX.

Actio mala est quæcunque a lege aberrat. In specie vero actio iniusta est, si alter alterum lædit, siue contra jus perfectum, siue contra jus imperfectum peccet. Si jus perfectum tertii læditur est *injuria*, ad quam requiritur 1) vt tertio inferatur damnum; hoc vel fiat verbis vel operibus, 2) vt fiat eo in vito cui inferitur, 3) vt fiat data opera; si enim hoc requisitum desit, *in fortunium* potius vel *culpa* est, quam injuria.

§. XXX.

Nec desunt impedimenta, quæ mortales testudine tardiores reddunt quo minus in applicatione legum naturalium sinceros atque morigeros se gerant, de quibus multa adhuc dicere possem, si locus scribendi adefset. Humana enim natura in legum naturalium applicatione, vulpe fraudulentiorem, & ipsa nequitia nequiores se gerit. Sic multi eo stultitiæ prolabantur, vt juris naturalis sensum verum corrumpant, talem autem in ejus locum surrogent, qui cupiditatibus pravis sit conformis. Alii prouerbia communia, sæpe numero peste quavis pestilentiora, aliorumque Exempla, loco normæ habent. Alii per

Sophismata practica, quæ non in sola logices disciplina, sed in vita civili, quid? quod inter gentes liberas, ejusmodi fallacis pacta sua eludentes, * reperiuntur, falluntur. Ratio denique status spuria & falsa ** affectuum impetus multos ad deuia deducit, quo minus jus naturæ ad actiones recte applicent. Quæ obstacula omnia ex prava philanthia originem ducunt. Omnia amplius deducere possem, sed ne nimis sum prolixus abrumpo.

* Vid. H. GROTIUS *Lib. II. J. R. & P. Cap. XVI. & PUFFENDORF de J. N. & G. L. V. C. XII.*

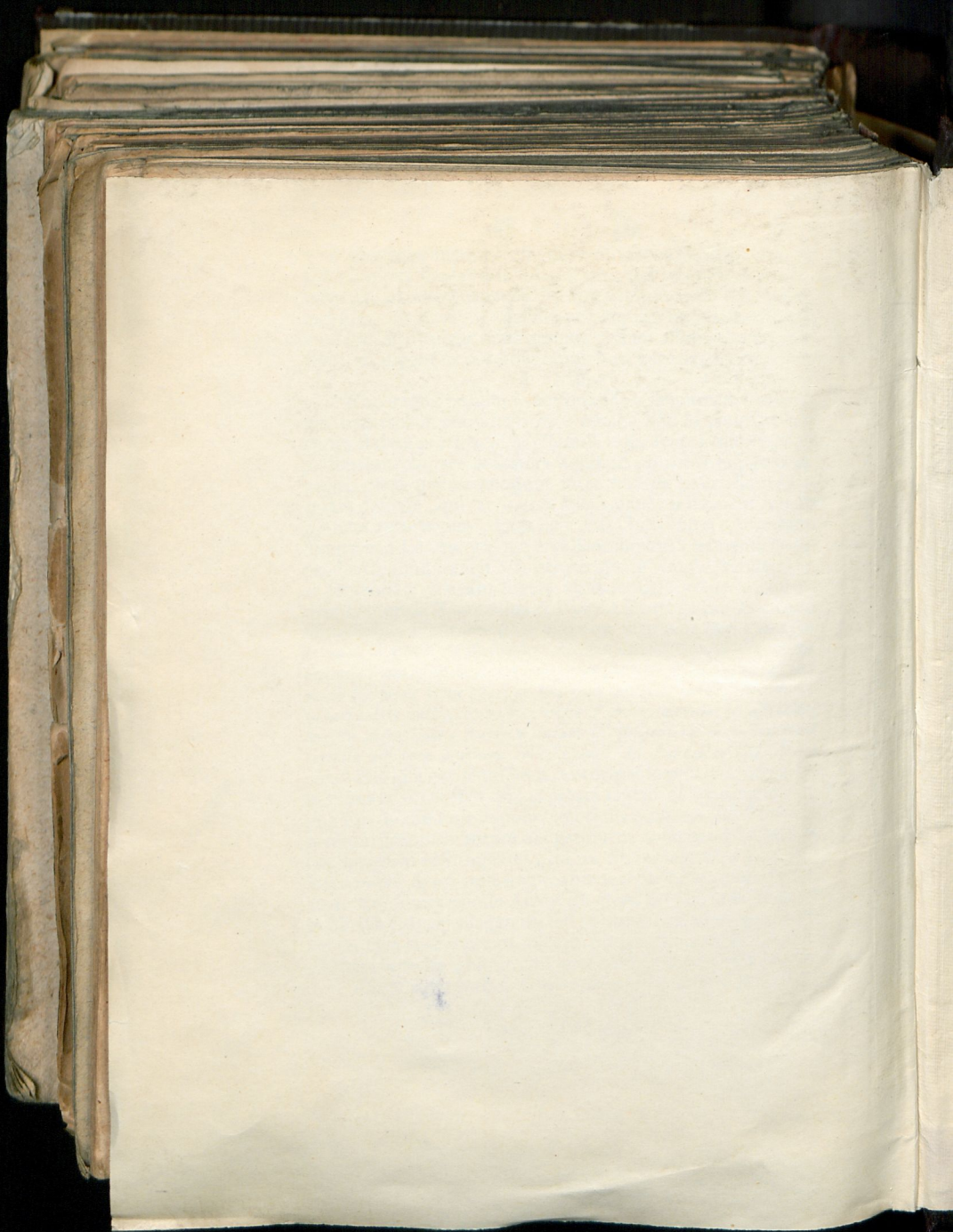
** Quod ipsum FRANCISCVS SALIGNAC DE LA MOTHE FENELON in elegantissima Telemaci Historia præclare ostendit. s. XXXI.

Hæc sunt quæ de recta juris naturalis applicatione putavi edisserenda, spero fore ut beneuolus Lector exiguum hoc specimen academicum fronte sit accepturus serena. Nihil amplius expeto, quam ut omnia accurate consideret, bona a malis (si quæ præter intentionem meam irreperint) probe secernat. Non enim quæ meditatus sum, pro infallibilibus jaçantur. Si quid boni in hac dissert. inueniatur, Deo qui vires concessit, meisque deuenerandis patronis & præceptoribus, dum in hac, dum in Alma Jenensi Academia adhuc superstibus adscribat, errata autem mihi tribuat, siquidem & ipse homo sum & quidem iuuenis. Errores autem commissos moneat, etiam atque etiam peto, non me promptius monebit errantem, quam ego monentem sequar. Etli quid veritati, pietati, si quid bonis moribus, si quid sacris literis dissentaneum propositum sit, id nec dictum esto!

EMENDANDA.

L Egas p. 4. l. 10. *αιεστη* ibid. l. 12. *δουρετες* ibid. l. 22. *Αβυασιον* p. 5. l. 17. lege *παροδω* p. 9. l. 34. proæmio l. 37. differere p. 11. l. 14. lege necessario p. 16. l. 3. *miniux* ibid. l. 11. jam tum p. 23. l. 20. lege facientia p. 25. l. 34. si quid p. 29. l. 7. deprehendatur ibid. l. 22. lege scrupulosa p. 32. l. 27. quod sibi &c. p. 26. l. 9. Geometria ibid. l. 18. doctissimo & l. 10. Cap. I. reliqua lector beneuolus ut condonet, peto.

F I N I S,

77-α (1+12)

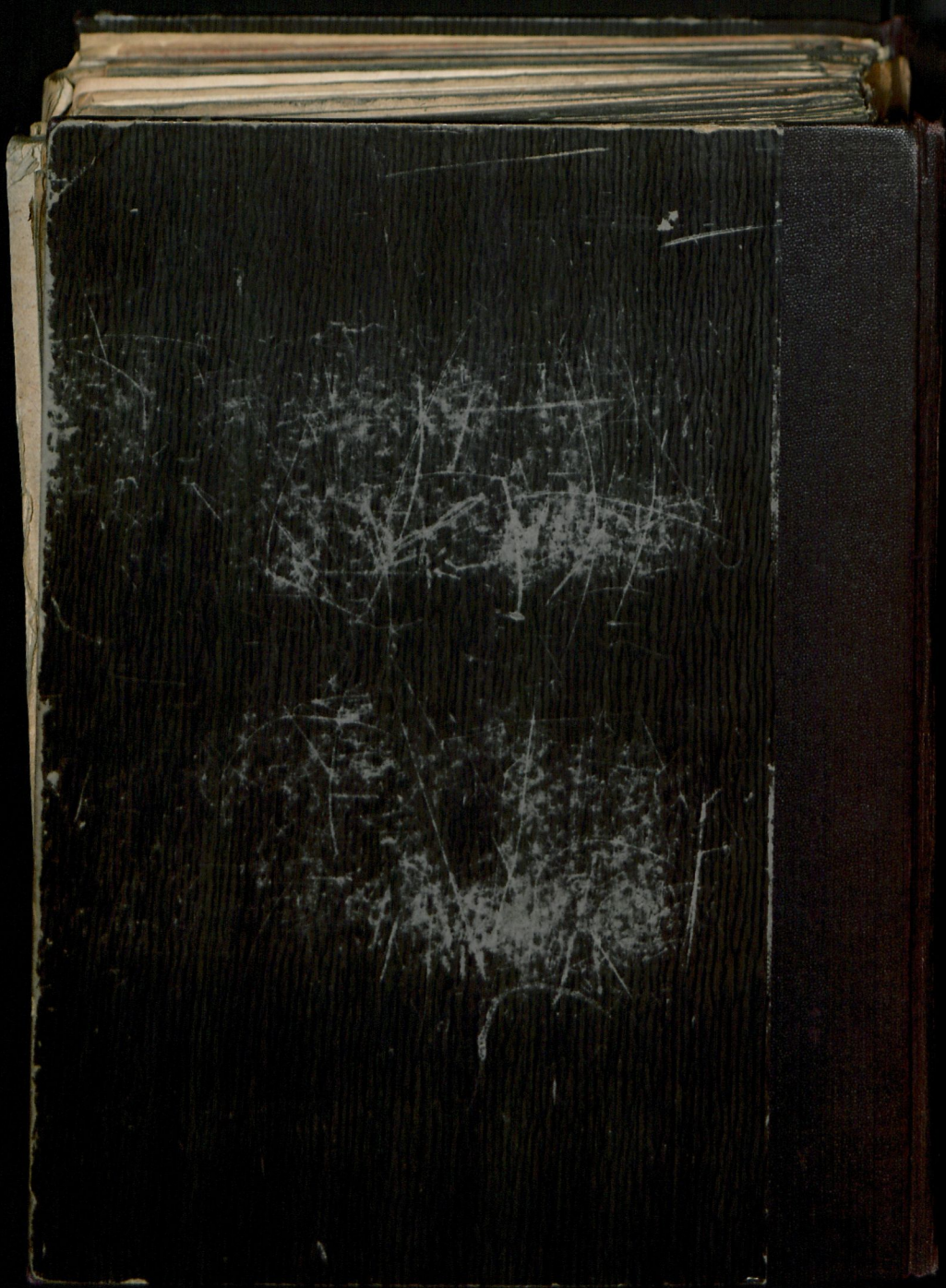
56.

ULB Halle 3
004 997 492

WDIP

Inches

Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue

Cyan

Green

Yellow

Red

Magenta

White

3/Color

Black

8.

1720 115

18.
496
4
44

DISSERTATIONEM PRACTICAM
 DE
 LEGITIMA
 PRINCIPIO.
 RVM J. N.
 APPLICATIONE

AMPLISSIMÆ FACVLTV. PHILOSOPH.
 CONSENSV
 PVPLICE PROPONIT

4 1/2

PRÆSES

M. JO. SYLVESTER *Weingärtner*
 S.S. THEOL. CVLTVR ET COLLEGII AMPLO-
 NIANI COLLEGIATVS

RESPONDENTE

GEORGIO CASPARO *Stieler* ERF.
 PHIL. ET JVR. VTR. STVD.

AD DIEM XXV. JAN. A. O. R. M DCC XX.

ERFVRTI
 TYPIS JOH. MICH. FVNCK, ACAD. TYPOGR. ADJ.